

mekbe merülnék s hinnék egy szebb jövőben. Csak hát úgy képzelem, hogy a világ, amelyben élnék, harmonikus lenne, nem riasztanak öldöklő belpolitikai konfliktusok, nem uralná a pénz, csütörtökön izgatottan bámulnám a „Hova menjünk moziba?” utcai plakátokat, nyaraimat Balatonbogláron vagy a Bükkben tölteném, két hetet szánva a Dunai Cement és Mészművek építésére vagy a Bolyi Állami Gazdaság kukoricaföldjeire, a tantárgyak közül törölnék a fizikát, a matematikát és a testnevelést. És létrejön az általános leszerelés, beleértve a nukleáris fegyvereket.

Lám, még alig pelyhedzik az állam, már feltételeket szabok.

Hargitai Miklós

Vénasszonyok nyara

70

Végre megint esik az eső. Spanyolországban nincs száraz november, az őszt vége a legcsapadékosabb időszak, csak valahogy a magyar ember még akkor is nehezen tudja összekapcsolni a pálmák, az idén különösen vadul burjánzó jacarandák meg általában a szubtrópusi növényzet látványát a földig érő szürke felhőkkel, a köddel meg az özönvízzel, ha a saját szemével látja. A kiszáradt folyómedrekben, amelyekből minden tengerparti spanyol településen van néhány, pár napig tiszta vizű patakok sietnek a tenger felé; ha lenne rá idő, egyik-másik mellett már-már megállnánk horgászni, ha nem tudnánk, hogy nincs benne semmi a gyerekfejnyi köveket görgető esővízen kívül – és ahogy az időjárás-jelentést elnézzük, egy hét múlva már annak is csak az emlékét idézik majd a szanaszét hagyott sziklácskák meg a talajba lassan beszivárgó tócsák. A természet a maga végtelen bölcsességével így rendezte el: a patak a tenger felé haladtában hordalékot cipel magával a hegyekből; a törmelék-ből a torkolatnál gát képződik, amely, ha eláll az eső, egy darabig még bent tartja a vizet a mederben. A tengernek mindegy – előbb-utóbb úgymint minden víz odaér –, a szárazföldön viszont meghosszabbítja egy kicsit az eső éltető hatását.

A pálmák között bánatosan lengenek a szélben a karácsonyi fényfeliratok: Feliz navidad! Hogy miért teszik fel már október közepén, az számunkra rejtély, mert bekapcsolni adventig nem nagyon szokták. Mindenesetre ott vannak, himbálóznak, jelzik az ünnep közeledtét, és ugyanolyan nélkülözhetetlenek a karácsonyi hangulatba kerüléshez, mint a budapesti bevásárlóközpontok folyosóin a feldíszített műkarácsonyfák. A pálmák koronái alig látszanak a sós párától: egyszerre van eső, szél és köd – nagyjából egy hétig, utána minden visszatér a régi kerékvágásba (vagy mederbe). A régi kerékvágást, azaz a szinte végtelen, egybefüggő dél-andalúziai őszt-télt-tavaszt úgy kell elképzelni, mintha nálunk az indián nyár egyik kellemes pillanatában valaki megállítaná az időt, és csak nyár elején indítaná újra. Rendben, a spanyol nyár szűken értelmezve is május elejétől szeptember végéig tart, ami testvérek között is öt hónap, de az év maradéka tényleg egy végtelenített vénasszonyok nyara, amivel azért ki lehet egyezni, és sokan ki is egyeznek.

Vegyük például azt az egyébként csapadékmentes estét, amikor az ember elkíséri nőnemű hozzátartozóit Fuengirolába. A velünk szomszédos Fuengirolát nyugodtan nevezhetjük a Costa del Sol gyöngyszemének, azzal a kiegészítéssel, hogy a Costa del Sol településeinek mindegyike egy-egy gyöngyszem, bár mindegyik más. Torremolinosban a parti zóna görögösen zsúfolt és sikátoros, Benalmadenában sziklás a part, Fuengirolában pedig széles homokfövenyt választ el a szállodasortól a Paseo Marítimo, vagyis a tengerparti korzó. Ide igyekeztünk, mert a pálmafák között, ahol egy óriási kezdet formáló szobor emelkedik ki a homokból, esténként szabadtéri aerobikot tart egy dán önkéntesekből álló csoport. (Ennek is megvan a történelmi háttere, amit részben már érintettünk: Fuengirola a helyi skandináv közösség központja, ahol sűrűn váltogatják egymást a svéd templomok, dán kávézók, norvég ingatlanközvetítők és finn kocsmák.) A soknemzetiségű hölgykoszorú dán vezetéssel zenére ugrál a homokban úgy másfél órán át, alkalmat adva rá, hogy közben elsétáljunk a Paseo Maritimón a puertóig (kikötő) meg vissza. Minden épület szálloda vagy panzió, és mindegyik aljában kiülős vendéglátóipari egység üzemel, kilométereken át. Egy játékot játszunk közben: megpróbáljuk összeszámolni, hány olyan embert látunk a teraszokon, aki (ránézésre) nem nyugdíjas. Nagyjából minden tizedik helyen van egy-egy találat. Magányos fiatal nő a bárszéken, a telefonjába mélyedve – vajon kire várhat? Idősebb hölgykísérőjét gardírozó ifjú atléta (egyikük sem spanyol) – Nagymama-unoka? Vagy...? Házaspár, talán még nem iskoláskorú gyerekekkel – meghosszabbított őszi szünet?

Mindenesetre minden száz emberből 95 a másutt megkeresett nyugdíját költi a Napospart napfényes holt szezonjában. Tényleg napfényes: az évi 320 napsütéses nap földjén októbertől ápriliséig összesen nincs egy hónapnyi borús idő. Spanyolországnak ez a legsikeresebb, Belgiumban, Hollandiában, Németországban, Skandináviában, Angliában szinte korlátlanul eladható exportcikke: a téli napsütés. Meg még valami: az a mód, ahogyan az „arany évekről” a spanyolok gondolkodnak. Andalúziában a nyugdíjaskor nem a lassú búcsúzás a földi világtól, hanem az élet talán legfelhőtlenebb periódusa. Lepattant andalúz nyugdíjast – legalábbis a tehetős tengerparti agglomerációban – nem találunk: a frizurák frissen festettek, a mosolyok hibátlanok, és még a ráncok is mintha mosolyognának. És ide a más tájakon született nyuggerek sem meghalni járnak, hanem azért, hogy boldogan éljenek még húsz-harminc évet; adott esetben jóval olcsóbban, mint odahaza.

A spanyol nyugdíjasok az élet császárai, közgazdasági értelemben is. A spanyol medián (bruttó) bér majdnem 2000 euró, közel a duplája a magyarnak. A mediánnyugdíj 1200 euró körül jár (forintban 480 ezer, szemben a magyar 200 ezres értékkel), az átlagnyugdíj pedig közel 1500 euró (600 ezer forint). Az egy főre jutó spanyol GDP majdnem kétszer akkora, mint a magyar (28 vs. 15 ezer euró), és az átlagbér-átlagnyugdíj arány is sokkal jobb, mint nálunk (77 vs. 47 százalék). Az árak viszont a magyarországi szinten vagy az alatt vannak. Az átlag spanyol nyugdíjas tehát sokkal jobban él, mint magyar sorstársai – és persze sokkal tovább is, most 84 év körül van a születéskor várható élettartam.

Az otthon megszokott panasz kultúra itt nem létezik. Ha két nyugdíjas beszélget, nem arról folyik a szó, hogy hol fáj, meg mire nem telik, hanem inkább arról, hogy hol lehet táncolni szombat este Arroyóban. Ebben persze van egy kis túlzás, de tényleg csak egy kicsi: valóban nehéz panaszkodó emberbe botlani. Kinek mit intézett a kormánya, ugye. Ha az embert magyarként spanyol földre veti a sors, a könnyen átélhető élmények egyike, hogy egy ország és a benne élő polgárok gazdasági helyzete nem megváltoztathatatlan adottság, és nem csak az elvégzett munkától függ, hanem egyebek mellett attól is, hogy hova húzzuk az x-et négyévenként. És ugyanez a helyzet még egy csomó mindennel, onnan kezdve, hogy mekkora lakbért fizetünk (nem az a valódi kérdés, hogy van-e megfizethető lakáshitel – Nyugat-Európában mindenütt van, akár olcsóbban is, mint Magyarországon –, hanem az, hogy van-e megfizethető lakás: Malaga környékén a többszöri árrobbanás ellenére sem drágább a négyzetméterár, mint Budapesten, a bérek viszont jóval magasabbak), egészen odáig, hogy mikor halunk meg, és addig hány évet élünk egészségesen. Persze rengeteget számít a sok napsütés meg az egész évben termő zöldség-gyümölcs, de ugyanennyit nyom a latban az is, hogy hogyan vannak megszervezve a szűrővizsgálatok, meg hogy valamiért sokkal több magyar orvos megy Spanyolországba dolgozni, mint fordítva.

Spanyolországban a szocialista (brrr!) kormány idén 2,8 százalékkal, vagyis a 2,6 százalékos infláció fölött emeli a nyugdíjakat. A minimálnyugdíj 6, a szociális (vagyis végső soron állampolgári alapon járó, járadékkal nem fedezett) nyugdíj pedig 9 százalékkal nő – egyebek mellett ilyen intézkedésekkel lehet megoldani, hogy az ún. nyugdíjas-társadalom ne szegényedjen el, a nyugdíj ne jelentsen direkt szegénységi kockázatot (mint nálunk), és a kisnyugdíjasok ne nélkülözzenek. Nem is nélkülöznek: az OECD adatai szerint a nyugdíjas-szegénység egész Európában a spanyoloknál az egyik legalacsonyabb, a nők 2 és a férfiak 5 százalékát érinti. 2023-ban volt egy nyugdíjreform, amelynek a lényege, hogy próbálja kisimítani az egyenlőtlenségeket. Van nyugdíjplafon és hozzá járuléklafon is, de a plafon fölött keresők szociális hozzájárulást fizetnek, ebből emelik a skála túlsó végén lévők nyugdíját. Emellett évi 4 százalék nyugdíjprémiummal ösztönzik az embereket a minél későbbi nyugdíjba vonulásra.

A rendszer egyik legmegkapóbb eleme az államilag szervezett szociális turizmus: a nyugdíjasok a főszezonon kívül fillérékért (konkrét példa: 4 nap, 3 éj utazással, szállással, ellátással 50 euróért – igaz, korlátozott mennyiségben) mehetnek „nyaralni” az olyankor amúgy jobbra üresen tátongó szállodákba szerte az országban (IMERSO program néven érdemes rákeresni, akit bővebben érdekel). A programot az állam kettős szolidaritási eszközként kezeli: javítja vele az idősek életminőségét, és segít folyamatossá tenni az amúgy sokfelé szezonális idegenforgalmi munkahelyeket. Idéntől már tíz kiló alatti kutyával is lehet menni, ami, mint fentebb jeleztük, sokaknak fontos lehet.

Messze van még, de simán el tudnánk képzelni a nyugdíjas éveket a Naposparton. Az ember eleve reggel 8-9 óráig alszik (úgyis később jön föl a nap). Aztán leballag az utcára, megsétáltatja a kutyát – ahol mi vagyunk, kevés a kutya nélküli nyugdíjas. Útközben megveszi a reggeli újságot: itt

még olvasnak napilapot az emberek, és az újságárussal, aki legalább annyira az utca hírmondója, mint a plakátragasztó, mindenféléről lehet beszélgetni. Hazafelé egy gyors bevásárlás a Mercadonában, hogy legyen friss tej meg péksütemény a késői reggelihez. Az ebéd elegendő, ha délután kettőre vagy háromra elkészül. Délután séta a Paloma parkban, galambetetés, aztán kártya a barátokkal egy árnyas padon vacsoráig. Este vendéglő. Ezt a legnehezebb elgondolni, de az esti utcaképet elnézve az átlagos spanyol nyugdíjas vendéglőben vacsorázik, vagy vacsora után megy le az egységbe még egy kis társasági életre és/vagy meccsnézésre – a lényeg, hogy ott van, és szemmel láthatóan jól érzi magát.

Egyszóval, ha felmerül bennünk a kérdés, hogy mik szeretnénk még lenni ebben az életben, egyre gyakrabban ugrik be az a válasz: sokáig élő, stresszmentes és derűs spanyol nyugdíjasok.

Kiss Judit Ágnes

Manófalva és a gyüttmentek

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy ember Magyarországon, aki a természetben talált fadarabokból, kövekből építette az alkotásait. Budapesten, a Római-parton Manófalvának nevezte a művét, csodájára jártak a gyerekek és jóllakni a mókusok meg a madarak. Hosszú időn át dolgozott rajta, de amikor készen lett, egy hetet sem ért meg: valaki vagy valakik tönkretették. Biztos van erre valami büntetőjogi kategória, garázdaság vagy vandalizmus. De sokkal inkább emblematikus, és sokkal inkább tünete a magyar társadalom jelenlegi állapotának. Annak, hogy nincs eszmecsere, vita, egyáltalán nincs kommunikáció, hanem csak agresszió. Bemosok neki egyet, majd abból ért. Értetlenül és kétségbeesve figyelem ezeket a jelenségeket. Valakit zavart a készülő Manófalva, és nem szólt az alkotónak, hanem megvárta, amíg a lehető legnagyobbat tud ütni rajta (és az alkotásán)? Vagy nem zavart senkit, nem akadt, aki heteken-hónapokon át rossz szemmel nézte volna, csak gyáva volt vállalni a konfliktust, hanem az alkalom szülte a rombolást? Valaki arra járt, épp nem látta senki, és merő élvezetből állt neki pusztítani? Mi vezette? Én azt gondolom, a hatalom érzete, hogy megteheti, senki nem tudja meggátolni. (Mert az építő mindig tehetetlen a rombolással szemben.) Ha már alkotni nem tud, a pusztítással akar nyomot hagyni.

Ilyen országban érzem magam. Ez vezethette a Kishantost beszántó új bérlőt. Ez vezetheti a fővárost kivéreztető kormányt. Vagy a kétfarkúak által felújított buszmegállók, padok megrongálóit, vagy a művet megszüntető önkormányzatot. Szégyennel nézem a vécésészéhez láncolt vécékefét, nehogy ellopják (ki akar vécékefét lopni, könyörgök?), de a lopás mögé mindig nyomort és éhezést képzelek. (A háromezer forintos téliszalámira szerelt